

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

ТОШКЕНТ-2025

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№4 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2025-4>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

Umarxanova Dildora Sharipxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Nematov Jo'rabek Nematilloevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslavovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

Mexmonov Kambariddin Miradxanovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

Borut Strazisar

Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Taxirov Farxod
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

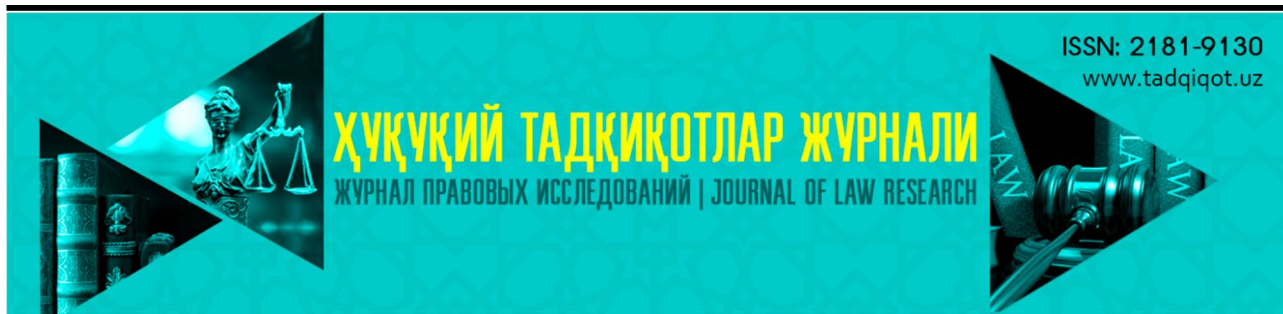
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Abdullayev Jamshid Djamilovich HAQ EVAZIGA TUZILADIGAN STOMATOLOGIK TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH SHARTNOMALARINING KUNDALIK HAYOTDA TUTGAN O'RNI VA ILMIY TAHLILI.....	5
2. Хошимова Юлдузхон Олимжоновна ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ. НАЦИОНАЛЬНЫЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ.....	14
3. Овулов Пўлатжон Илҳом ўғли ЮРИДИК ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ ВА АСОСЛАРИ.....	23
4. Усмонов Восид Мухаммадиевич МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ НИМАНИ МАН ҚИЛАДИ?.....	33
5. Тулаганова Гулчехра Захитовна ЖИНОЯТ СУДЛОВ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШДА АДВОКАТЛАРНИНГ АХБОРОТ- КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИ КЕНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ МАСАЛАЛАРИ.....	40
6. Фазилов Фарход Маратович «ТЕОРИЯ РАЗБИТЫХ ОКОН» В УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	52
7. Хо‘jayarova Nilufar Nemat qizi SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLARGA QONUNGA XILOF RAVISHDA ISHLOV BERGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	59
8. Садуллаев Жахонгир Джамshedович ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ, СОТИШ ЁКИ УЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	65
9. Тошннйёзов Сардор Уралбаевич АЛОҲИДА ТОИФАДАГИ КУЧЛИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ МОДДАЛАРНИ ЎТКАЗИШ МАҚСАДИНИ КЎЗЛАМАЙ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА МУОМАЛАГА КИРИТИШ ЖИНОЯТИ ТАРКИБИГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР.....	73
10. Suyunboyev Ixom Oybek o'g'li HAQIQAT TUSHUNCHASI VA UNING JINOYAT PROTSESSIDAGI O'RNI.....	83
11. Турсунова Маликахон Улугбековна МОДЕРНИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ И ЗАДАЧ ОРГАНОВ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕФОРМ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДИПЛОМАТОВ.....	89
12. Ғайбуллаев Фаррух Юлдашевич КОРРУПЦИЯНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАБИАТИ ВА УНГА ОИД ЗАМОНАВИЙ ҚАРАШЛАР.....	103

Xo'jayarova Nilufar Nemat qizi

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi
Ichki ishlar oranlarining Ma'muriy faoliyati kafedrasini o'qituvchisi
E-mail: rafulinan0@gmail.com

SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLARGA QONUNGA XILOF RAVISHDA ISHLOV BERGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

For citation: Khojayarova Nilufar Nemat qizi. ISSUES OF ENHANCING ACCOUNTABILITY FOR THE ILLEGAL PROCESSING OF PERSONAL DATA. Journal of Law Research. 2025, 10 vol., issue 4, pp. 59-64

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15334093>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada shaxsga doir ma'lumotlarni sun'iy intellekt orqali qonunga xilof ishlov berish va tarqatishga qarshi javobgarlikni takomillashtirish masalalarini ilmiy tahlil qilingan bo'lib, mavzuning zamonaviy axborot jamiyatida shaxs huquqlarini himoya qilish va sun'iy intellekt texnologiyalarining noqonuniy ishlatilishini oldini olishdagi o'ziga xos ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, maqolada respublika qonunchiligini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, shaffoflik va mas'uliyatni ta'minlash orqali huquqiy bazani mustahkamlashga doir taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular sun'iy intellektning jadal rivojlanishi va undan foydalanuvchilar tomonidan shaxsiy hayotga tahdidlarning oldini olish bilan bog'liq hisoblanadi.

Kalit so'zlar: shaxsga doir ma'lumotlar, qonunchilikni buzish, xorijiy tajriba, shaxslarni identifikatsiya qilish, sun'iy intellekt.

Хожаярова Нилуфар Немат кизи,

Преподаватель кафедры административной деятельности
органов внутренних дел Академии Министерства
внутренних дел Республики Узбекистан.

E-mail: rafulinan0@gmail.com

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НЕЗАКОННУЮ ОБРАБОТКУ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлен научный анализ вопросов совершенствования ответственности за незаконную обработку и распространение персональных данных с использованием искусственного интеллекта (ИИ). Подчеркивается уникальная значимость темы в современном информационном обществе для защиты прав личности и предотвращения незаконного применения технологий ИИ. Кроме того, разработаны предложения и рекомендации по укреплению правовой базы путем гармонизации национального законодательства с международными стандартами, обеспечения прозрачности и

ответственности. Эти меры направлены на регулирование стремительного развития ИИ и предотвращение угроз частной жизни со стороны его пользователей. **Ключевые слова:** персональные данные, нарушение законодательства, международный опыт, идентификация личности, искусственный интеллект.

Khojyarova Nilufar Nemat qizi,

Lecturer at the Department of Administrative Activities
of Internal Affairs Bodies of Academy of the Ministry
of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan
E-mail: rafulinan0@gmail.com

ISSUES OF ENHANCING ACCOUNTABILITY FOR THE ILLEGAL PROCESSING OF PERSONAL DATA

ANNOTATION

This article offers a scientific analysis of issues related to enhancing accountability for the illegal processing and dissemination of personal data through artificial intelligence (AI). It highlights the distinctive significance of the topic in the modern information society for safeguarding individual rights and preventing the unlawful use of AI technologies. Furthermore, proposals and recommendations are developed to strengthen the legal framework by aligning national legislation with international standards, ensuring transparency, and promoting accountability. These measures address the rapid development of AI and the prevention of threats to privacy posed by its users.

Keywords: personal data, legislative violations, international experience, personal identification, artificial intelligence.

Bugungi kunda zamonaviy axborot jamiyatida shaxsga doir ma'lumotlarga to'g'ri ishlov berilishini ta'minlash, shuningdek, ushbu ma'lumotlarni himoya qilish masalasi nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va axloqiy ahamiyatga ham ega bo'lib, global miqyosda dolzarb muammolardan biriga aylanib bormoqda. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt tizimlarining jadal rivojlanishi shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytirishi bilan bir qatorda, ushbu ma'lumotlarga noqonuniy ishlov berish xavfini ham oshirdi. Shu sababli ham, respublikamizda so'nggi yillarda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish va huquqbuzarlik holatlariga nisbatan javobgarlikni belgilash sohasida izchil islohotlar amalga oshirilmog'da. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 23-sentabrdagi O'RQ-411-sonli Qonuniga asosan 46¹-modda (Shaxsiy hayot daxlsizligini buzish) [1], O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 8-iyuldagi O'RQ-548-sonli Qonuniga asosan esa 46²-modda (Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzish)lar bilan to'ldirildi [1]. Shuningdek, respublikada shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilik 2019-yil 2-iyulda qabul qilingan "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-son qonun bilan mustahkamlangan bo'lib, ushbu qonun shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlashda subyektning roziligini talab qilish va noqonuniy ishlov berishning oldini olishni tartibga soladi. Shuningdek, mazkur qonunda (qonunning 4-moddasida) shaxsga doir ma'lumotlar, shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish tushunchalariga ta'rif berilgan bo'lib, unga ko'ra **shaxsga doir ma'lumotlar deganda**, muayyan jismoniy shaxsga taalluqli bo'lgan yoki uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan, elektron tarzda, qog'ozda va (yoki) boshqa moddiy jismda qayd etilgan axborot; **shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish deganda** esa, shaxsga doir ma'lumotlarni yig'ish, tizimlashtirish, saqlash, o'zgartirish, to'ldirish, ulardan foydalanish, ularni berish, tarqatish, uzatish, egasizlantirish va yo'q qilish bo'yicha bir harakatni yoki harakatlar majmuini amalga oshirish deya ta'rif berilgan [3].

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 5-oktyabrdagi "Shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish sohasidagi ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi VMQ-570-son qaroriga ko'ra "Shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berishda ularning himoya qilinganlik darajasini belgilash to'g'risida"gi nizom tasdiqlandi. Mazkur qonun va qonunosti normativ-huquqiy hujjatlar shaxsga doir ma'lumotlarni himoyasini tashkil etish hamda ularga ishlov

berish tartibini belgilashda asosiy vosita bo'lib xizmat qilayotgan bo'lsada, bugungi kunga kelib sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ushbu qonunchilikni doimiy ravishda takomillashtirishni talab qilmoqda. 2024-yilda shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzish huquqbuzarligi bo'yicha 800 dan ortiq ma'muriy huquqbuzarlikka oid ish materiallari jinoyat ishlari bo'yicha sudlar tomonidan ko'rib chiqilganligi mazkur muammoning dolzarbligini va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning ushbu huquqbuzarlikni oldini olish va bartaraf etishga doir chora-tadbirlar amalga oshirayotganligini ifodalamoqda. Shu o'rinda qayd etish joizki, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishni tartibga solish va shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy ishlov berishning oldini olish masalasi nafaqat O'zbekiston, balki xorijiy davlatlar uchun ham muhim masalalardan biriga aylanib bormoqda.

Shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilofa ravishda qayta ishlash holatlari sonining global miqyosda oshishi nafaqat shaxsiy huquqlarga zarar yetkazmoqda, balki davlatlar va xalqaro tashkilotlarning axborot xavfsizligi bo'yicha strategiyalarini qaytadan ko'rib chiqilishiga sabab bo'lmoqda. Jumladan, Yevropa Ittifoqi, AQSh, Xitoy va boshqa rivojlangan davlatlarda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qat'iy normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinayotgan bir davrda, rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda, ushbu sohada qilinishi kerak bo'lgan bir qancha vazifalar mavjud bo'lib, raqamli platformalar hamda SI tizimlari yirik hajmdagi ma'lumotlarni tezlikda qayta ishlash imkoniyatiga ega bo'lib, natijada xato yoxud noqonuniy harakatlar sodir bo'lishi mumkin bo'ladi.

Sun'iy intellekt tushunchasi ilmiy-nazariy adabiyotlarda turlicha nuqtai nazardan ta'riflanadi. Sun'iy intellekt sohasining asoschilaridan biri bo'lgan Jon Makkarti 1956-yilda ushbu atamani "mashinalarni fikrlash va muammolarni hal qilishga qodir qilish fani" sifatida ta'riflagan bo'lsa [4; b 2], S. Russell va P. Norvig sun'iy intellektni "muhit bilan o'zaro ta'sir qiluvchi va oqilona qaror qabul qila oladigan tizim" deb ta'riflashgan [5; b 27]. Fikrimizcha, ushbu ta'riflar sun'iy intellektning shaxsga doir ma'lumotlarni avtomatik tahlil qilish, profil yaratish va qaror qabul qilish kabi imkoniyatlarini ochib beradi, biroq, ayni paytda olimlar tomonidan ta'kidlangan ushbu ta'riflar shaxsga doir ma'lumotlarga noqonuniy ravishda ishlov berish va uni tarqatish huquqbuzarligini tahlil qilishda yetarli emas. Sababi, hozirda O'zbekiston sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalari moliyaviy tahlil, davlat xizmatlari va ijtimoiy tarmoqlarda keng qo'llanilmoqda, bu esa shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilikni takomillashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Sun'iy intellekt tomonidan ishlab chiqarilgan ma'lumotlar, masalan, deepfake videolar, avtomatik tarzda tuzilgan matnlar yoki tasvirlar jamiyatda noto'g'ri ma'lumot tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Shu munosabat bilan, bunday kontentga markirovka qo'yish zarurati ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masala sifatida qaralmoqda. Professor L.Edvards ham o'z tadqiqotlarida sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentning shaffof identifikatsiyasi axborot ekotizimida ishonchni saqlab qolishga xizmat qiladi deb ta'kidlaydi [6; b 89]. Fikrimizcha, sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan oki shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish natijasida tayyorlangan materiallarni tayyorlovchi subyekt tomonidan markirovkalash bo'yicha majburiyatning qonunchilikda aniq belgilanishi natijasida axborotning autentikligini ta'minlash va foydalanuvchilarni manipulyatsiyadan himoya qilish mumkindir.

Shuningdek, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish masalasi bo'yicha olimlarning tadqiqotlari ushbu sohaning ko'p qirrali ekanligini isbotlamokda. Masalan, professor D.J.Solove shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishni nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va psixologik kontekstda ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, shaxsiy ma'lumotlarning noqonuniy ishlovi shaxsning o'z hayotini boshqarish huquqiga putur yetkazadi va jamiyatda ishonchning yo'qolishiga olib keladi [7; b 45]. Bundan tashqari, N.A. Yastreb shaxsiy ma'lumotlarni huquqiy tartibga solish muammolari ma'lumotlarni qayta ishlashga rozilik berish, ularning maxfiyligi va himoyasi masalasiga ta'sir qiladi [8; b 9] deb aytgan bo'lsa, Yevropa Ittifoqining ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha umumiy reglamenti (GDPR) asoschilaridan biri bo'lgan H.Nissenbaum ham ma'lumotlar qanday maqsadda yig'ilgan bo'lsa, faqat shu maqsadda ishlatilishi kerakligini, aks holda bu shaxsning huquqlarini buzishini aytib o'tgan [8; b 112].

Bu borada Yevropa Ittifoqining 2023-yilda qabul qilingan “Sun’iy intellekt to’g’risida”gi qonuni [9] sun’iy intellekt (SI) tizimlarini tartibga solish bo’yicha dunyodagi ilk keng qamrovli huquqiy hujjat sifatida e’tirof etiladi. Ushbu qonun SI tizimlarining ishlab chiqaruvchilari va foydalanuvchilariga bir qator majburiyatlar yuklaydi, xususan, shaxsga doir ma’lumotlarni noqonuniy ishlov berish va tarqatish bilan bog’liq xavf-xatarlarni bartaraf etishga qaratilgan bir qator bandlar va moddalar ushbu qonunga kiritilgan bo’lib, bu orqali sun’iy intellekt tizimlarining shaffofligini, mas’uliyatini va fuqarolar huquqlarini himoya qilishni ta’minlash, shuningdek, shaxsga doir ma’lumotlarga uning rozilgisiz ishlov berish va uni tarqatish holatlarini qonunnormalari orqali cheklanishiga xizmat qiladi. Tahlillarimiz davomida Yevropa Ittifoqi tomonidan qabul qilingan mazkur qonun sun’iy intellekt tizimlarini xavf darajasiga qarab quyidagi to’rt toifaga ajratilganligini aniqladik: 1) qabul qilib bo’lmaydigan xavf; 2) yuqori xavf; 3) cheklangan xavf; 4) minimal xavf. Shaxsga doir ma’lumotlarni noqonuniy ishlov berish va tarqatish asosan “yuqori xavf” va “qabul qilib bo’lmaydigan xavf” toifalariga kiruvchi SI tizimlari bilan bog’liq hisoblanadi. Masalan, biometrik identifikatsiya tizimlari (yuzni aniqlash, ovoz tahlili) va shaxsga doir ma’lumotlarni avtomatik profil yaratish uchun ishlatadigan SI tizimlari yuqori xavf sifatida tasniflanadi. Ushbu tizimlar shaxsning shaxsiy daxlsizligiga jiddiy tahdid solishi mumkinligi sababli, ushbu qonunning 5-bob, 15-moddasida ular uchun qat’iy shaffoflik, ma’lumotlar sifati va foydalanuvchi roziligi talablarini joriy qilingan.

Shuningdek, mazkur qonunda shaxsga doir ma’lumotlarga noqonuniy ishlov berish va tarqatishga qarshi maxsus bandlar ham kiritilgan bo’lib, shaxsga doir ma’lumotlarni noqonuniy ishlov berish va tarqatishga oid eng muhim bandlari quyidagilardan iborat:

Qabul qilib bo’lmaydigan xavfli tizimlarning taqiqlanishi (5-modda). Bu modda fuqarolar huquqlari, shaxsiy hayot va jamiyat xavfsizligiga jiddiy tahdid soluvchi SI tizimlarini aniqlaydi va ularning YI hududida qo’llanilishini qat’iyan man etadi. Ushbu moddaga ko’ra, quyidagi turdagi SI tizimlari YI hududida ishlatilishi taqiqlanadi:

Fuqarolar huquqlariga zarar yetkazuvchi manipulyativ tizimlar: Shaxslarning ongli ravishda qaror qabul qilish qobiliyatiga putur yetkazuvchi SI tizimlari, masalan, shaxsning xatti-harakatini noqonuniy manipulyatsiya qilish uchun ishlatiladigan “subliminal” (ong ostiga ta’sir qiluvchi) texnikalar shuningdek, shaxsga doir ma’lumotlarni ruxsatsiz tahlil qilib, ularning xatti-harakatlarini boshqarishga urinuvchi tizimlar kiradi;

Ijtimoiy baholash (social scoring) tizimlari: Shaxslarning ijtimoiy xatti-harakati yoki shaxsiy xususiyatlariga asoslangan holda ularni baholash va tasniflash uchun ishlatiladigan SI tizimlari. Bunday tizimlar diskriminatsiyaga olib kelishi va shaxsning huquqlarini buzishi mumkinligi sababli shaxsning ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyati yoki moliyaviy holatini tahlil qilib, unga “baho” qo’yuvchi tizimlar sifatida taqiqlanadi;

Real vaqtda biometrik identifikatsiya tizimlari (masalan, yuzni aniqlash): Huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan qo’llaniladigan holatlar bundan mustasno bo’lib, boshqa shaxslar va tashkilotlar tomonidan jamoat joylarida shaxslarni real vaqtda aniqlash uchun biometrik tizimlardan foydalanish taqiqlanadi;

Shaxsga doir ma’lumotlarni noqonuniy yig’ish va ishlov berish: Shaxsga doir ma’lumotlarni, masalan, ijtimoiy tarmoqlardagi tasvirlar yoki shaxsiy yozishmalarni ruxsatsiz yig’ish va tarqatish uchun ishlatiladigan SI tizimlari taqiqlanadi.

Bundan tashqari, mazkur qonunning 6-15-moddalarida yuqori xavfli tizimlar uchun majburiyatlar keltirib o’tilgan bo’lib, ular shaxsga doir ma’lumotlarni qayta ishlovchi yuqori xavfli SI tizimlari uchun quyidagi talablarni belgilaydi:

Tizimlar faqat aniq, ishonchli va qonuniy yig’ilgan ma’lumotlarga asoslanishi kerakligi (13-modda);

Sun’iy intellekt tizimlari foydalanuvchilarga ularning ma’lumotlari nima maqsad uchun qayta ishlanayotgani haqida aniq ma’lumot berishi lozimligi (14-modda);

Inson nazorati. Ya’ni bunda yuqori xavfli tizimlar inson nazorati ostida ishlashi kerak bo’lib, bu esa noqonuniy ishlov berishni aniqlash va oldini olishga xizmat qiladi (15-modda).

Shuningdek mazkur qonun hujjatida qonun normalaridagi talablar va majburiyatlarni bajarmaganlik uchun javobgarlik masalasi ham yoritilgan bo‘lib, unda huquqbuzarliklar uchun qat’iy belgilangan jarimalar nazarda tutilgan (70-72-moddalar). Masalan, shaxsga doir ma’lumotlarni noqonuniy ishlov berish yoki tarqatish global yillik daromadning 7% gacha yoki 35 million yevrogacha jarima bilan jazolanishi mumkin.

Shuningdek, bu borada Xitoy Xalq Respublikasining 2021-yil 20-avgustda qabul qilingan “Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish to‘g‘risida”gi qonuni ham shaxsga doir ma’lumotlarni sun’iy intellekt orqali noqonuniy ishlov berishga qarshi qat’iy qonuniy normalarni joriy etgan. Ushbu qonun shaxsga doir ma’lumotlarni qayta ishlashda shaxsning roziligini talab qilish, ma’lumotlarni noqonuniy tarqatishni taqiqlash va huquqbuzarliklar uchun jiddiy ma’muriy va moliyaviy jazo choralarini belgilash orqali SI tizimlarining mas’uliyatli ishlatilishini ta’minlaydi. Xususan, ushbu qonunning 55-66-moddalari SI tizimlari tomonidan avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish jarayonlarida shaffoflikni ta’minlash va shaxs huquqlarini himoya qilishga qaratilgan bo‘lib, bu choralar global miqyosda shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishda muhim namuna hisoblanadi [10].

Fikrimizcha, sun’iy intellekt orqali shaxsga doir ma’lumotlarga qonunga xilof ishlov berish va uni ommaviy axborot vositalari (OAV) yoki internet tarmoqlarida tarqatish holatlari sonining ortishi bu borada yuridik javobgarlik choralarini kuchaytirishni talab qilmoqda. V.M.Shenberger va K.Kukier ham o‘z tadqiqotlarida katta hajmdagi ma’lumotlarni sun’iy intellekt orqali qayta ishlash shaxsiy hayotni himoya qilishni qiyinlashtiradi, chunki ma’lumotlar ko‘pincha shaxsning rozilgisiz tarqaladi deb ta’kidlashgan. [2]. Sun’iy intellekt orqali noqonuniy ishlov berilgan ma’lumotlarning internetda tarqalishi shaxsning sha’ni, qadr-qimmati yoki ijtimoiy mavqeiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli, sun’iy intellekt tomonidan ga xos huquqbuzarliklar uchun alohida ma’muriy javobgarlik choralarini joriy etish ilmiy jihatdan asoslangan. Xitoyning Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish to‘g‘risidagi qonuni sun’iy intellekt tizimlari tomonidan ma’lumotlarni noqonuniy ishlov berish uchun qattiq jarimalarni nazarda tutishi O‘zbekiston uchun muhim namuna bo‘la oladi.

Sun’iy intellekt texnologiyalari shaxsga doir ma’lumotlarni qayta ishlashda katta imkoniyatlar bilan birga huquqiy va axloqiy xavf-xatarlarni keltirib chiqarayotganligi, sun’iy intellekt tushunchasini normativ-huquqiy hujjatlarda aniqlashtirish, sun’iy intellekt tomonidan ishlab chiqarilgan kontentga markirovka qo‘yish, shaxs huquqlarini himoya qilish va noqonuniy ishlov berish uchun ma’muriy javobgarlikni kuchaytirish zamonaviy huquqiy tizimning muhim vazifalaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksining tegishli moddalarida ham huquqbuzarliklarni bartaraf etish uchun qonunchilikni xalqaro tajribaga muvofiqlashtirish va maxsus huquqiy normalarni joriy etish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Shunga asosan O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi normalariga quyidagi o‘zgartish va qo‘shimchalarni kiritgan holda 46-moddani quyidagi tahrirda bayon etish maqsadga muvofiqdir:

46-modda. Fuqaroga ma’naviy yoki moddiy zarar yetkazishi mumkin bo‘lgan ma’lumotlarni oshkor etish

Tibbiy yoki tijorat sirlarini, yozishma va boshqa xabarlar, notarial harakatlar, bank operatsiyalari va jamg‘armalar sirlarini, xuddi shuningdek fuqaroga, uning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlariga ma’naviy yoxud moddiy zarar yetkazishi mumkin bo‘lgan boshqa ma’lumotlarni oshkor etish, bosharti ushbu Kodeksning 46¹-moddasida nazarda tutilgan huquqbuzarlik alomatlari mavjud bo‘lmasa, — fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining ikkidandan bir qismidan ikki baravarigacha, mansabdor shaxslarga esa — ikki baravaridan besh baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Sun’iy intellekt orqali shaxsga doir ma’lumotlarga noqonuniy ishlov berish va ularni OAV yoki Internetda tarqatish — shaxsga doir ma’lumotlarga noqonuniy ishlov berish va tarqatish vositalari musodara qilinib, o‘n besh sutkagacha ma’muriy qamoqqa olishga yoki bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravargacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Fikrimizcha, O‘zbekiston Respublikasi Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksining (MJtK) 46-moddasiga sun‘iy intellekt (SI) orqali shaxsga doir ma‘lumotlarni noqonuniy ishlov berish va ularni ommaviy axborot vositalari (OAV) yoki internetda tarqatish uchun maxsus javobgarlik choralari kiritish orqali zamonaviy axborot jamiyatining dolzarb muammolariga huquqiy yechim topishda samarali natijalarga erishiladi. Xususan, huquqbuzarlik vositalarini musodara qilish, o‘n besh sutkagacha ma‘muriy qamoqqa olish yoki bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravargacha jarima solish kabi choralar shaxs huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish bilan birga, sun‘iy intellekt tizimlarining noqonuniy ishlatilishini oldini olishda samarali bo‘lib, huquqbuzarliklarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, shaxsga doir ma‘lumotlarni qonunga xilof ravishda qayta ishlash, saqlash hamda tarqatish XXI asr raqamli texnologiyalar zamonida jiddiy muammo sifatida qolmoqda. Sun‘iy intellektning yildan-yilga tez sur‘atlarda rivojlanishi bu muammoni yanada murakkablashtirmoqda, shuning uchun ham yuridik javobgarlik choralari takomillashtirish bugungu kunning dolzarb vazifasi hisoblanadi. Buning uchun huquqiy bazani mustahkamlash, majburiy markirovka va ro‘yxatga olish tizimini joriy etish, xavfsizlik standartlarini oshirish, kompensatsiya mexanizmlarini takomillashtirish hamda jamoatchilikni xabardor qilish kabi choralarni amaliyotga keng tadbiq etish muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda ilgari surilayotgan qonunchilik tashabbuslari ushbu yo‘nalishda muhim qadam bo‘lib, xalqaro tajriba va olimlarning takliflariga asoslangan holda yanada modernizatsiyalanishi mumkin. Davlat tomonidan shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish va axborot xavfsizligini ta‘minlash nafaqat huquqiy hamda texnik, balki axloqiy yondashuvlarning uyg‘unligi bilan amalga oshirilishi mumkin.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. O‘zbekiston Respublikasi Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning 46¹-46²-moddalari (Article 46¹ and 46² of the Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative Responsibility) <https://www.lex.uz/docs/97664>
2. Mayer-Schönberger, V., & Cukier, K. Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think. Houghton Mifflin Harcourt. 2013. p. 156
3. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyulda qabul qilingan “Shaxsga doir ma‘lumotlar to‘g‘risida”gi O‘RQ–547-son qonunining 4-moddasi (Article 4 of the Law of the Republic of Uzbekistan on Personal Data adopted on July 2, 2019) <https://lex.uz/docs/4396419>
4. McCarthy, J. A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence. – 1956. p. 2
5. Russell, S., & Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Pearson. – 2020. p. 27
6. Edwards, L. (2023). Regulating AI-Generated Content. Journal of Law and Technology, 12(3), 78-94.
7. Daniel J. Solove. Understanding Privacy. Harvard University Press. – 2008. p. 45
8. Ястреб Н. А. Как проблема персональных данных меняет этику искусственного интеллекта? // Философские проблемы информационных технологий и киберпространства.
9. Nissenbaum, H. Privacy in Context: Technology, Policy, and the Integrity of Social Life. Stanford University Press. – 2010. p. 112
10. Yevropa Ittifoqining 2023-yil 14-iyunda qabul qilingan “Sun‘iy intellekt to‘g‘risida”gi qonuni (The EU Artificial Intelligence Act) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_EN.pdf
11. Xitoy Xalq Respublikasining 2021-yil 20-avgustda qabul qilingan “Shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish to‘g‘risida”gi qonuni (Personal Information Protection Law of the People’s Republic of China) <https://personalinformationprotectionlaw.com/>

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000